

CONSIDERAȚII PRIVIND ASPECTUL VALORIC AL LIMBII

Dr. hab., prof. univ., Gheorghe MOLDOVANU

*Academia de Studii Economice a Moldovei,
str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni 61, Republica Moldova, Chișinău,
Tel.: +373 22 22 41 28; web site: www.ase.md*

Abstract

*This study is a component of the relatively new concept of the economics of language and aims at analysing the interconnection between language and economy in society. The paper attempts to apply the notions of **value** and **capital** to appreciate the economic value of language as human capital. From this perspective, this work points out the sociolinguistic variables (the share of the population speaking a certain language, the fields/areas of a language use, etc.) and the economic variables (language learning costs, the increase in income level depending on the command of a certain language, etc.) in conjunction with the interdependence of these variables. The study of the incidence of sociolinguistic variables on economic variables, on the one hand, and the effect of economic variables on sociolinguistic variables, on the other hand, might be of certain interest to decision-makers in language policy and language planning.*

Key words: *economics of language, economic value of language, sociolinguistic variables, economic variables, linguistic capital, language policy and language planning.*

JEL CLASSIFICATION: A – 23

Introducere

Interesul economiștilor față de domeniul lingvistic este destul de vechi, drept dovadă servind chiar preocupările părinților fondatori ai economiei moderne cu privire la originea limbilor. Este suficient să amintim aici că A. Smith, spre exemplu, examina problematica legată de apariția limbilor în contextul avansării umanității spre o societate bazată pe schimburi comerciale. Odată cu diferențierea științelor sociale și separarea acestora, în sociologie și economie (sfârșitul secolului al XIX-lea), interesul economiștilor față de paralelismul dintre economie și limbă a scăzut simțitor, examinarea problemelor legate de limbă fiind puse în sarcina antropologilor, sociologilor sau lingviștilor.

Însă această îndepărtare a economiei de limbă nu poate justifica și nicidecum explica conceptul de economie a limbii în accepțiunea sa actuală, în măsura în care „...the economics of language refers to the paradigm of theoretical economics and uses the concepts and tools of economics in the study of relationships featuring linguistic variables; it focuses, principally, but not exclusively, on those relationships in which economic variables also play a part” (Grin 1966, p.18).

Cu toate acestea, cheia explicației o putem găsi în însăși evoluția paradigmei economicului. Astfel, conform opiniei lui Jean-Baptiste Say (1803), “l’*économie politique* montre comme se forment, se distribuent et se consomment les richesses”. Ulterior, sfera economicului ca domeniu **specific de activități sociale** (Say) a fost extinsă treptat asupra **oricăror activități umane**, astfel încât abordarea în termeni de clase sociale să fie înlocuită cu una, care pune accentul pe comportamentul indivizilor. În această ordine de idei, L. Robbins (1932) formulează următoarea definiție a economiei, conform căreia aceasta din urmă este știința „... qui étudie le comportement humain dans la relation entre des fins et des moyens rares à usages alternatifs”. Pentru studiul de față, este important să menționăm că definiția în cauză a științei economice este dominantă până în prezent.

Extinderea economicului asupra teoriei acțiunii rezonabile justifică faptul că economiștii nu-și mai limitează domeniul de cercetare la activitatea pur economică în accepțiunea clasică a acestei sintagme care acoperă producerea, consumul, schimburile comerciale, etc., dar încearcă să explice diverse fenomene sociale și socio-economice, cum ar fi apariția limbii, a statului de drept, a pieței, a concurenței, a monedei, etc. ca fiind consecințe neintenționate a comportamentelor indivizilor (Menger 1883, p. 263).

După cum se vede, C. Menger se situează, așa cum a arătat și Alonso-Cortes (2008), în aceeași perspectivă ca și A. Smith, dezvoltând ideile acestuia despre relația care există între dezvoltarea economică, asociată, la A. Smith, cu diviziunea muncii și limbă, firul raționamentului autorului fiind următorul: 1. Diviziunea muncii derivă din propensiunea omului spre schimburi comerciale. 2. Propensiunea spre schimburi implică forță de convingere, altfel spus, utilizarea limbii pentru a comunica. 3. Prin urmare, diviziunea muncii reprezintă o formă de dezvoltare care își are originea în convingere, în utilizarea limbii pentru a comunica.

Conform acestei opinii, relația dintre comunicarea lingvistică și diviziunea muncii îi conferă limbii statutul de fenomen al cooperării sociale. Astfel, comunicarea are loc doar acolo, unde există diviziunea muncii. Aceasta, în măsura în care apare necesitatea cooperării.

Mai târziu, A. Rubinstein dezvoltă cercetările predecesorilor săi asupra originii limbilor, justificând aplicarea teoriei economice la domeniul lingvistic: ” La théorie économique est une tentative pour expliquer des régularités dans l’interaction des humains et en dehors de la sphère physique, la régularité la plus fondamentale dans l’interaction des humains est le langage naturel. La théorie économique analyse soigneusement le design des systèmes sociaux; le langage est, pour une part, un mécanisme de communication. L’économie cherche à expliquer les institutions humaines en tant que régularités découlant de l’optimisation de certaines fonctions; cela peut s’appliquer également au langage” (Rubinstein 2000, p.4).

Cu toate acestea, considerațiile lingvistice care rezultă din reflecțiile lui A. Rubinstein sunt destul de departe de abordarea limbilor de către acei economiști care se preocupă, în principal, de comportamentul indivizilor într-o economie reală. Din această perspectivă, aplicarea analizei macroeconomice asupra unui larg evantai de comportamente, inclusiv asupra celor care nu sunt în raport direct cu piața, a dat un nou impuls studiilor economice cu privire la limbi. Astfel, analizând fenomenul discriminării prin prisma macroeconomică, Becker (Becker 1957) stabilește o dependență între discriminare și limbă în cadrul minorităților lingvistice imigrante. Această orientare de cercetare a intensificat utilizarea conceptelor economice la studierea problemelor de natură lingvistică, astfel încât, în mijlocul anilor 60 ai secolului trecut s-a conturat un nou domeniu de investigație, acel al economiei limbii.

Conceptul de economie a limbii

După cum menționează F. Grin ” Language economics (or: 'the economics of language') can be defined as a field of research on the fringes of the discipline of economics, with a strong interdisciplinary orientation. The definition builds on the distinction that must be made between ”the economy” as a field of human activity and ”economics” as a way of analysing human behaviour - which can be applied to a wide range of different topics, covering, not only 'standard' economic variables (like prices, earnings, interest rates) or processes (essentially: production, consumption, and exchange), but also to topics as varied as education, health, the environment - and language” (Grin 2008, p.1).

În calitate de variabile lingvistice ale acestui concept putem enumera, de exemplu, ponderea populației care vorbește o anumită limbă, domeniile și situațiile de funcționare ale unei limbi, atitudinile populației vizavi de utilizarea unei limbi (statutul social al limbii), aria de difuzare a unei limbi, stilurile unei limbi etc. Variabilele economice ale noțiunii în chestiune pot fi, de exemplu, costurile legate de studierea unei limbi, creșterea nivelului de venituri în funcție de cunoașterea unei anumite limbi, șomajul pe motiv de incompetență lingvistică etc.

Deși numărul lingviștilor care recunosc interconexiunea dintre limbă și economie a crescut simțitor în ultimele decenii, relația în chestiune nu a fost studiată nici pe departe în profunzime. Acest lucru se explică prin faptul că aplicarea conceptelor și instrumentelor economice de analiză la domeniul lingvistic constituie o sarcină delicată și că economia limbii și a politicii lingvistice este un domeniu de specializare relativ nou. În plus, deseori, unele fenomene lingvistice prezintă importante aspecte calitative care nu se pretează la o interpretare cantitativă.

În consecință, pentru a evita o abordare reduționistă, lipsită de sens, și un paralelism înșelător, utilizarea terminologiei economice și aplicarea categoriilor economice în examinarea problemelor lingvistice presupune un anumit grad de prudență.

În lucrarea de față, vom aplica noțiunile de **valoare** și **capital** în contextul asimilării lingvistice – și mai larg – al politicii și planificării lingvistice. Astfel, din analogia dintre limbă și monedă se poate vedea că limba, facilitând procesul de comunicare a informației, în contextul unei culturi, creează, la fel ca și moneda, o anumită valoare. Întrucât limba reprezintă instrumentul esențial de achiziție și transmitere a cunoștințelor, ea poate fi considerată drept un „depozit de cunoștințe” (Dhir & Savage 2002, p. 2). Prin urmare, precum moneda, limba constituie un „capital lingvistic” (Bourdieu & Boltanski 1975, p. 16). Cu alte cuvinte, limba are o valoare economică.

Aprecierea valorii economice a unei limbi este, în același timp, dificilă și subiectivă, deoarece implică procesul de judecată umană. Din literatura de specialitate cu privire la problema care ne preocupă, putem desprinde două abordări empirice de măsurare a valorii unei limbi.

În conformitate cu prima abordare, limba este considerată ca un instrument de schimb și de rezervă a valorii (Vaillancourt 1991, p. 30). Spre exemplu, A. Breton și P. Mieszkowski consideră că emergența unei limbi dominante, într-un anumit spațiu lingvistic, are loc precum apare o valută dominantă pe piața comerțului internațional (Breton & Mieszkowski 1977).

Este evident că vorbitorii nativi ai limbii dominante beneficiază de un statut superior și de diverse privilegii. În măsura în care numărul vorbitorilor limbii în chestiune crește, posibilitatea utilizării acesteia într-un context dat, de asemenea crește. Statutul superior și aria vastă de utilizare a limbii în cauză vor contribui la creșterea valorii acestei limbi într-atât, încât locutorii altor comunități lingvistice vor fi interesați în studierea ei.

Conform celei de - a doua abordări, limba constituie o competență a individului care este luată în calcul la justificarea remunerării acestuia (Vaillancourt 1980). Deși acest lucru este considerat de unii cercetători (Raynauld & Marion 1972) drept o formă de discriminare, fenomenul dat este destul de răspândit.

După cum se vede, specialiștii în economie tind spre aprecierea valorii unei limbi, în primul rând, **pe piața muncii** (subl. n. – G. M.). Din această perspectivă, F. Vaillancourt, spre exemplu, tratează limba maternă ca un element al capitalului uman și un atribut etnic (Vaillancourt 1980).

Deși această interpretare derivă din concepția destul de răspândită în sociolingvistică cu privire la dubla funcție a limbii (de comunicare și de exprimare a identității), ea include în sine o nouă valoare adăugată în măsura în care stabilește o relație de dependență între nivelul de cunoaștere a limbii de instruire și gradul de însușire a cunoștințelor. În alți termeni, din această interpretare, se desprinde ideea despre importanța limbii materne în procesul de achiziție a cunoștințelor și existența unor eventuale constrângeri de ordin lingvistic în cazul în care instruirea are loc în altă limbă.

La rândul lor, lingviștii și politicienii menționează adesea că multilingvismul și avuția sunt invers proporționale în Europa (Coulmas 1991, p. 5). Astfel, printre numeroasele variabile care determină nivelul de dezvoltare a unui stat (educația, religia, factorii de ordin istoric și politic, resursele naturale etc.), se numără și limba ca factor important al creșterii economice (Coulmas 1991, p. 8). Unii specialiști afirmă că promovarea și difuzarea de către guvernele unor state a unei singure limbi (varietăți) în detrimentul altor limbi (varietăți) vorbite de cetățenii acestor țări are drept obiectiv major dezvoltarea economică (Cooper 1989, p. 35).

Așadar, întrucât limbile reprezintă o formă a capitalului uman, **randamentul net al limbilor** influențează asupra deciziilor persoanelor de a investi sau de a nu investi în studierea acestora. Într-adevăr, dacă randamentul net al unei limbi este pozitiv, oamenii își vor asuma atât plata costurilor monetare, cât și a celor nemonetare legate de studierea și perfecționarea limbii în chestiune. Cu alte cuvinte, deciziile membrilor unei comunități lingvistice de a rămâne monolingvi sau de a deveni bilingvi depinde, în general, de randamentul net al limbilor în contact. În cazul în care randamentul net al unei limbi este perceput de vorbitorii săi ca fiind negativ, există riscul ca limba dată să fie

asimilată de o altă limbă. Investigațiile recente efectuate în acest sens (Grin 1990; Grin 1993; Breton 2002) elucidează cauzele extinderii unor limbi și a dispariției altor limbi grație fenomenului asimilării.

BIBLIOGRAFIE

1. ALONSO-CORTES, A., *Trade and Language: Adam Smith's Rhetoric of Persuasion*, 2008 Disponibil la adresa <http://eprints.uc.es/8035>.
2. BECKER, G., *The Economics of Discrimination*. Chicago: The University of Chicago Press, 1957. 137 p.
3. BRETON, A. and MIESZKOWSKI, P., *The Economics of Bilingualism*. In OATES, W. (ed.), *The Political Economy of Fiscal Federalism*, Lexington, Ma: D. C Heath, 1977, p. 261-273.
4. BRETON, A., *Le rendement culturel des langues et l'assimilation linguistique*. In BRETON, A. (dir.), *Nouvelles perspectives canadiennes: Explorer l'économie linguistique*, Ottawa: Ministère du Patrimoine Canadien, 2002, p. 95-121.
5. BOURDIEU, P., BOLTANSKI, L., *Le fétichisme de la langue*. In *Actes de la recherche en sciences sociales*, Paris, 1975, vol. 1, no 4, p. 2-32.
6. COOPER, R., *Language Planning and Social Change*, Cambridge: Cambridge University Press and New York: Cambridge University Press, 1989. 216 p.
7. COULMAS, F., *The Language Trade in the Asian Pacific*. In *Journal of Asian Pacific Communication*, 1991, vol.2, no1, p. 1-27.
8. DHIR, K., and SAVAGE T., *The Value of a Working Language*. In *International Journal of the Sociology of Language*, Berlin and New York: Mouton de Gruyter, 2002, vol. 158, p. 1-35.
9. GRIN, Fr., *The Economics of Language: Survey, Assessment and Prospects*. In *International Journal of the Sociology of Language*. Berlin and New York: Mouton de Gruyter, 1966, vol. 122, p. 17-44.
10. GRIN Fr., *The Economic Approach to Minority Languages*. In *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, Clevedon: Multilingual Matters, 1990, vol. 11, no 1-2, p. 153-173.
11. GRIN Fr., *The Relevance of Thresholds in Language Maintenance and Shift: A Theoretical Examination*. In *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, Clevedon: Multilingual Matters, 1993, vol. 14, no 5, p. 375-392.
12. GRIN Fr., *Applying Economics to Language: what are the Relevant Questions to Ask?* Summary of Presentation by Fr. Grin: Departement of Celtivâc and Scottish Studies, University of Edinburgh, 18 March 2008. Disponibil la adresa: <http://www.poileasaidh.celtscot.ed.ac.uk/ALBA-0308-ABS-1.pdf>
13. MENGER, C., *Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften und der Politischen Oeconomie insbesondere*. Leipzig: Duncker und Humblot (trad. în franceză de G: Campagnolo, 2011).
14. RAYNAULD, A. et MARION, P., *Une analyse économique de la disparité inter-ethnique des revenus*. In *Revue économique*, 1972, vol.23, no 1, p. 1-19.
15. ROBBINS, L., *Essay on the Nature and Significance of Economic Science*. London: Macmillan, 1932. 144 p.
16. RUBINSTEIN, A., *Economics and Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
17. SAY, J.-B., *Traité d'économie politique*. Paris: Crapelet, 1803. 584 p.
18. VAILLANCOURT, F., *The Economics of Language: Theory, Empiricism and Application to the Asian Pacific*. In *Journal of Asian Pacific Communication*, 1991, vol.2, issue 1, p. 29-44.
19. VAILLANCOURT, F., *Differences in Earnings by Language Groups in Quebec, 1970: an Economic Analysis*, Québec: CIRB, 1980. 232 p.